

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

ROBERT KONEČNÝ SEDMDESÁTNIKEM

S univ. prof. dr. Robertem Konečným, Cs., mne pojí dlouholetá spolupráce. Poprvé jsem se s ním seznámil ještě jako s vědeckou pomocnou silou a knihovníkem Psychologického ústavu brněnské filozofické fakulty, když jsem navazoval kontakty se vznikajícím Psychologickým ústavem (prvním v ČSSR), vedeným svérázným originálním Slovincem, profesorem Mihajlo Rostoharem. Zaujal mne fakt, že mladý posluchač, který sotva vstoupil na filozofickou fakultu, se stal vědeckou pomocnou silou hned na začátku druhého ročníku studia psychologie, která se stala středem jeho studijního zájmu. Teprve později jsem se dověděl, že hned v druhém semestru podal vynikající seminární práci „City a emoce estetické“ (později otištěno i v Psychologii), po jejímž přečtení prof. Rostohar oznámil děkanátu fakulty, že jmenuje kandidáta filozofie Roberta Konečného asistentem-volontérem. Prof. Konečný sám ve chvílích úsměvné pohody dovede vyprávět z tohoto období přemnohé historky plné humoru a pochopení pro

svéráznou postavu Rostoharovu, jemuž byl nejen asistentem-volontérem, ale i učitelem češtiny a cenným spolupracovníkem, ba leckdy i anonymním podílíkem některých prací.

S Konečným jsem spolupracoval i jako s vedoucím poradny pro děti Babákovy Společnosti pro výzkum dítěte, jejíž klientela se rychle rozrůstala a již s organizačním talentem jemu vlastním vtiskl pečeť moderního pracovního týmu: psycholog-lékař-psychiatri (prim. MUDr. Vilímková z psychiatrické léčebny v Černovicích), sociální pracovnice-administrativní síla. To všechno konal v roce 9126/27 ještě jako posluchač třetího ročníku. Vedl tuto poradnu až do konce svého působení na gymnáziu v Tišnově v r. 1934. Setkávali jsme se i pracovně — zřizoval a vedl jsem tehdy poradny pro volbu povolání ve všech okresních městech na Moravě — a také jako funkcionář výboru Společnosti pro výzkum dítěte, jejímž byl po Babákově Rostohar předsedou. Setkávali jsme se i jako přednášející kursů pro učitele, poradce, jako spoluredaktori prvního odborného psychologického časopisu Psychologie, vycházejícího v Brně, jehož byl (zase jako posluchač) spoluzakladatelem.

Když byl Konečný povolán na práci tehdejší Zemské školní rady z Tišnova do Brna, aby vedl Studentskou poradnu zemské Sociální péče o středoškolské studentstvo (vedli ji zemští inspektoři pro střední školy), navázali jsme znovu spolupráci. Konečný organizoval i tuto poradnu s rozhledem, úsporně a velkoryse vypracoval nové metody, sledoval své výsledky pravidelnými katamnézami, jejichž jistota byla si 93 %. Studentská poradna vyšetřovala všechny adepty města Brna pro středoškolské studium v 5. třídě národní školy, schopnost středoškoláků (v kvartě) k dalšímu studiu nebo k změně školy, eventuálně k odchodu do praxe.

Konečný byl současně jako profesor klasického gymnázia v Brně i školním psychologem — prvním našim školním psychologem schváleným oficiálně školskými úřady. Jeho činnost jako školního psychologa byla již v Tišnově tak úspěšná, že na vysvědčení o učitelském působení má tuto doložku: „za veškerou svědomitou práci jak profesora, tak školního psychologa, jakož i za neúnavnou práci lidovovýchovnou“.

Tu je tedy i první zmínka o neúnavné práci lidovovýchovné, osvětové, populární vědní. Konečný proslavil stovky přednášek, vedle desítky besed a diskusí a je při této příležitosti nutno říci, že se od počátku angažoval progresivně politicky. Bylo to pro něho typické, že ještě jako student filozofické fakulty vedl kampaň proti návrhu celibátu učitelek a profesorek, s nímž vystoupili někteří reakční členové Zemského úřadu. Zorganizoval demonstrační shromáždění studentů a získal i sociologa prof. A. Bláhu jako spoluřečníka. Napsal současně do denního tisku ironickou a ostrou polemiku. Návrh celibátu se neuskutečnil.

Profesor Konečný patřil k tzv. brněnské levici kolem Václavkova Indexu a v po-

krokové tradici pokračoval i v řadě veřejných projevů a v úvodnicích Lidových novin polemikami s českými fašisty. Po vyjití jednoho z těchto úvodníků vyvěsili brněnští fašisté na tehdejší Joštově třídě (nyní třída Obranců míru) přímou výzvu k jeho likvidaci s nápisem Travič studní. Účastnil se rovněž akce Za demokratické Španělsko a byl proto volán k odpovědnosti Zemskou školní radou.

Bylo to logické, že na této cestě důsledně pokračoval i v době Mnichova a po Mnichově. Se skupinou přátel, z nichž většina byla profesory brněnské univerzity, organizoval informaci ciziny známou mapovou akcí, která připravila perné chvíle Chamberlainovi při jeho vystoupení v parlamentě; byl spoluiniciátorem akcí ve prospěch krajanů bez domova atd. Práce celé skupiny přešla pak v práci odbojového hnutí, v němž se Konečný stal rychle jedním z čelných představitelů — byl v r. 1939 generálním tajemníkem Obrany národa a skupin na ni na Moravě napojených. Také v odbojové práci zůstal věren svému pokrokovému zaměření: na rozdíl od Obrany národa v Čechách prosadil po jednání se zástupci ilegálního krajského výboru KSČ (Klima, Rosický), do nejužšího tříčlenného direktoria učitele a redaktora Indexu komunistického pracovníka Oldřicha Blažka a také v politickém programu odbojové skupiny (Nová republika) se jeví tato zaměření požadavkem socializace. Velvyslanec Pišek předal hned po válce tento program členům vlády.

V odbojové práci vycházel Konečný ze zásady, že velikost oběti musí být úměrná výsledku. Proto kladl důraz na přísně konspirační metody, odmítal vydávání českých letáků a místo nich koncipoval letáky německé, jež fingovaly ilegální hnutí mezi hitlerovci. Dělníci brněnské Zbrojovky do nich balili cigarety a stříleli je do kasáren gumovými práčky. Na zkoušku provedená akce v obsazeném brněnském rozhlase, pečlivě sledovaná ředitelem Slavíkem (článkem též odbojové skupiny), ukázala vysokou účinnost akce — řada německých důstojníků a administrativních pracovníků byla zatčena gestapem. Důraz kladl na aktivitu zpravodajské služby (vysílačky) a na převodové cesty do zahraničí. Když se po svém útěku v dubnu 1945 a po osvobození vrátil na své pracoviště, stal se na výzvu Filozofické fakulty smluvním profesorem a po habilitaci 1946 docentem. Málo je známo, že přijal jako osobní závazek přání nacisty brutálně umučeného profesora Tvrdého, který před svou smrtí v Mauthausenu požádal dva své spoluvězně (brněnské básníky), aby vyřídili Konečnému a funkcionářům fakulty, aby přednášel jeho obory. Proto se prof. Konečný nejdříve habilitoval jako docent filozofie a přednášel disciplínu profesora Tvrdého: úvod do filozofie, logiku a noetiku. Přednášel ovšem i na katedře psychologie, ale teprve po řadě let, když se stal po řádném profesorském řízení na výzvu vědecké rady profesorem psychologických věd, věnoval se výlučně svému nejvlastnějšímu oboru — psychologii.

Stojí za to zmínit se i o přčetné řadě veřejných funkcí, které Konečný po osvobození zastával (byl např. jednatelem Filozofické jednoty, místopředsdou Sdružení moravských spisovatelů, redaktorem a nakladatelským redaktorem, předsdou literární sekce Kulturní rady Zemského národního výboru atd.). Vynikla by tím jeho angažovanost.

Proto právem katedra psychologie Filozofické fakulty UJEP v Brně napsala pod jeho fotografii u příležitosti jeho šedesátin, že si „váží jeho zásluh o výchovu posluchačů psychologie, o budování zdravotnické psychologie v ČSSR a o celostátní uznání významu psychologických věd v socialistické společenské praxi. Ve své pracovní houževnatosti, v pojetí života jeho služby lidem, v osobní neohroženosti, v zápalu pro vědecké poznání tajů lidského duševna a v cílevědomé snaze spojovat teorii s praxí je vzorem generacím jeho žáků“.

Tak znám i já prof. Konečného za dlouhá desetiletí naší spolupráce, jež se již dávno změnila v přátelství ničím nezkalené. Mnohokrát jsme byli jiného mínění, ale vždycky jsme se shodli, poněvadž cílem byly věci nadosobní. Zvláště plodnou se stala naše spolupráce od doby, kdy jsem získal prof. Konečného jako pracovníka v ČSAV a jako svého zástupce v Psychologické laboratoři ČSAV v Brně, o jejíž vybudování má velké zásluhy.

U příležitosti šedesátin a pětadesátin jsem měl příležitost zhodnotit podrobně vědecký význam profesor Konečného. Pokusil jsem se charakterizovat jeho bohatou

1) Vilém Chmelař: Z životního díla Roberta Konečného, Sborník prací FF brněnské univerzity 1967, I 2, 103–109; Pětadesátiny univerzitního profesora PhDr. Roberta Konečného, Československá psychologie XV, 1971, 3, str. 268–274.

a mnohotvárnou činností rozbořením některých životních dat a psychologických prací v pěti obdobích jeho životní dráhy, a to I. v období jeho středoškolského a vysokoškolského studia a středoškolské profesury, II. v době okupace, III. v době nástupu vysokoškolské dráhy, IV. v období psychologa ve zdravotnictví a V. vedoucího vědeckého pracovníka ČSAV a vysokoškolského učitele.

Ukázal jsem, že se v prvním období tvůrčí vědecké práce věnoval především otázkám literární psychologie. Byl v tomto zaměření podněcován nejen vlastní básnickou činností (uveřejňoval od sexty), ale i úkoly a zájmem předního historika a literárního kritika Arne Nováka, který ho vyzval k spolupráci v kulturní rubrice Lidových novin; v ní se stal Konečný od r. 1927 pravidelným recenzentem a kritikem novinek z filozofické a psychologické literatury, přičemž bylo jeho povinností psát i obšírné studie k jubilejím vynikajících představitelů těchto oborů v minulosti i současnosti.

Nejvýznamnější vědeckou prací tohoto období je jeho monografická studie „Julius Zeyer v zrcadle snů“, již charakterizoval Arne Novák jako základní studii české literární psychologie, jež je „hodnotným obohacením naší chudé monografické literatury dušezkumné a cenným přínosem do studia zeyerovského“.

Z druhého období je významná studie „Několik poznámek k metodice psychologie vzhledem k cíli střední školy“, v níž se hluboce zamyslel nad tím, jak vyučovat psychologii na střední škole, aby se studenti naučili současně kriticky myslet. Právem tato studie vzbudila pozornost akademika O. Chlupa, který ji nejen častěji citoval, ale vybral si Konečného i jako učitele na Vysoké škole pedagogických studií v Brně.

Období nástupu vysokoškolské dráhy je poznamenáno především pečlivě propracovanými přednáškami z těchto oborů, které na filozofické fakultě před válkou přednášel J. Tvrď (Logika, Noetika, Uvedení do základních pojmů symbolické logiky, Úvod do filozofie) a pak knihou „Vladimír Hoppe“ (Příspěvek k historii a kritice iracionalismu), která vyšla až r. 1970. Je pronikavou kritikou iracionalismu, již autor provedl tak, že konfrontoval rozporné názory Hoppovy mezi sebou navzájem a prokázal, že opuštění vědeckého myšlení nemohlo vést leč k iracionální víře ve vlastní subjektivní zážitek — což je ovšem postoj zcela protivědecký.

Do tohoto období patří i vynikající monografická práce experimentálně psychologická — „Psychologická analýza výsledků individuální a kolektivní práce“, již chtěl autor původně podat při habilitaci z oboru psychologie.

Čtvrté období životní a vědecké dráhy Konečného, jež bylo dáno jeho přechodem do zdravotnictví roku 1950, jsem označil jako významný mezník pro historii a rozvoj psychologie ve zdravotnictví. Toto období stálo Konečného mnoho bojů, mnoho neporozumění a překonávání překážek. Zvládl je svým organizátorským talentem, svou původní invencí, vynikající psychologickou erudicí, průbojností a především také neúmornou prací, doslova neznal odpočinku, protože chtěl prakticky prokázat, že se psycholog může na psychiatrii (kterou se zabýval dávno podrobně již jako asistent a jako první psycholog u nás zkoušel psychoterapii schizofrenika r. 1930) vysoce uplatnit. Pracoval proto postupně (a někdy i současně) v oddělení neuróz, psychóz, na oddělení protialkoholním a dětském; organizoval terapii činností, zavedl rehabilitaci psychotiků na státních státcích, psychoterapii individuální i kolektivní, budoval laboratoř, vypracoval nové metody diagnostické i terapeutické, zejména zcela originální metodu psychoterapie v narkogenové narkóze, ne dost ještě pochopenou a doceněnou, již mnohdy zkrátil léčebný proces u vhodných případů neuróz z mnoha měsíců na několik dnů, ba i na jedno sezení.

Současně pracoval i ve vedoucích funkcích na řešení státního plánu výzkumu, který tehdy začínal. Vyškolil na svém pracovišti asi čtyřicet mladých psychologů, které jeho osobnost přitahovala, spolupracoval na úpravě řádů a předpisů pro práci psychologů ve zdravotnictví, byl členem poradního sboru psychiatrů v ministerstvu zdravotnictví do r. 1958, zakladatelem Kroužku klinických psychologů při katedře psychologie na filozofické fakultě v Brně, jemuž jsem se jako tehdejší vedoucí katedry snažil dát co nejširší možnosti činnosti. V cenné studii „Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1956“ je obsažena v podstatě celá historie vzniku a vývoje psychologie ve zdravotnictví. Na jejím uplatnění měl Konečný podíl rozhodující (aniž tím chci ubrat na významu jiným pracovníkům — psychologům ve zdravotnictví). Dvě práce z tohoto období považuje za zvlášť důležité: „Význam psychopatologie pro studium normální osobnosti“ a netištěnou zatím práci (spolu s jeho ženou v rozšířené zprávě státního výzkumu) „Využití narkogenové narkózy k psychoterapii neuróz a reaktivních stavů a k diferenciaci diagnostice“.

Současně s prof. Vondráčkem (nezávisle jeden na druhém) začal rozvíjet teorii hodnot (pro niž byl jako málokdo připraven již svými přednáškami z axiologie) pro psychoterapii. Průkopnické byly i jeho práce z oblasti klinické aplikace projektivních kreseb u dětí.

Neúnavná iniciativní a teoreticky pronikavá práce Konečného nemohla ujít pozornosti odborníků, a tak nejvyšším dosud uznáním jeho vědecké práce je ruský překlad druhého a pro SSSR rozšířeného a doplněného vydání „Psychologie v lékařství“ (z r. 1971), již napsal s psychiatrem doc. Milanem Bouchalem. S názvem *Psychologia v medicina s předmluvou významného vědce, zasloužilého vědeckého pracovníka SSSR V. N. Mjasiščeva*, vyšla na rozhraní r. 1975. V. N. Mjasiščev ji přivítal vřelými slovy a v závěru svého úvodu vyslovuje přesvědčení o její užitečnosti pro sovětské odborné pracovníky, lékaře i organizátory zdravotnictví.

Chtěl bych ještě stručně charakterizovat poslední období činnosti prof. Konečného v Psychologické laboratoři CSAV, v niž je mým zástupcem. Vtiskl jí základní koncepci a účinně pomáhal při jejím ustavení a budování.

Profesor Konečný byl odpovědným řešitelem a vedoucím týmu spolupracovníků dvou státních úkolů, zařazených pod názvy *Problémy normální a poruchové činnosti duševní (dětí předškolního věku)* a *Problémy normální a poruchové činnosti duševní (dětí školního věku a mládeže)*. V prvním dílčím úkolu bylo vyřešeno 21 úkolů, v druhém 18 úkolů, celkem tedy 39 úkolů, z nichž některé přinesly podstatné a nové poznatky o vlivu kolektivních zařízení na chování dětí ve školním věku, o vývoji a podstatě mentální úrovně dětí ve věku od 3 do 8 let, o adaptabilitě a sugestibilitě dětí, o diagnostické hodnotě dětské kresby, o psychologických problémech fenylketonurie, o osobnosti mladistvých suicidantů, o volním brzdění atd.

Teoreticky se zabýval zejména problémy normality a abnormality. Některá vědecká i rutinní pracoviště přejala jeho *Dotazník učitelů*, praxi slouží i objektivní zachycení znaků dětské kresby (35 parametrů) a jejich význam pro praktickou diagnostiku, některé diagnostické metody u postup psychologů v soudní expertize, v niž je rovněž prof. Konečný odborníkem.

Z jeho funkce zástupce vedoucího vyplynuly iniciativní návrhy koncepce, struktury a činnosti psychologických pracovišť v ČSSR, iniciativní návrhy profilujících úkolů z oblasti psychologických věd, ministerstvem sociální péče vyžádané připomínky k opatřením a organizaci poraden pro výchovu k rodičovství atd.

V PSL CSAV rediguje monografické *Zprávy PSL*, vede odborný seminář atd. Široce se věnuje popularizaci vědy, je lektorem *Socialistické akademie a Svazu protifašistických bojovníků*.

Byl a je členem vědeckých a redakčních rad. Zejména rád spolupracuje s pracovníky na Slovensku jako člen vědecké rady *Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie* a jako člen redakce *Psychológie a patopsychológie dieťaťa*. Velmi často oponuje závěrečné vědecké práce, nyní i závěrečné práce pětiletého plánu. Přednáší v kursech pro lékaře a středně zdravotnické pracovníky a v různých postgraduálních školeních.

Za svou vědeckou činnost byl vyznamenán stříbrnou medailí *University J. E. Purkyně*, za angažovanou činnost veřejnou dvěma medailemi k výročí ČSSR, za odbojovou činnost dvěma vyznamenáními, diplomy vzorného pracovníka *Jihomoravského kraje ve zdravotnictví* a diplomem *Ústavu pro doškolení lékařů i farmaceutů*. O řadě dalších diplomů a uznání (CO, televize, rozhlas apod.) se nezmiňujeme.

Četné jsou styky prof. Konečného s pracovníky socialistických zemí, a to s pracovníky polskými, NDR a zejména sovětskými. Jako vedoucí katedry psychologie na filozofické fakultě kladl důraz na družbu s katedrou psychologie v Tbilisi; došlo k vzájemné návštěvě studentů i učitelů z těchto kateder. Navštívil na základě pozvání polské a italské univerzity a vědecká pracoviště a pracoviště ve Švýcarsku.

Zamýšlíme-li se nad prof. Robertem Konečným u příležitosti jeho sedmdesátých narozenin, vystupují jak z dat jeho života, tak z jeho díla plasticky některé výrazné rysy, které z jeho osobnosti dělají osobnost příkladnou: ryzost charakteru, čestnost a opravdovost, kritický a neuhýbavý smysl pro pravdu, pojetí života jako nadosobní služby lidem, neobyčejná zvědavost a takřka renesanční šíře zájmů o politické události, o dynamický rozvoj vědních oborů psychologie i o umělecká díla v celé šíři. Připočteme-li k tomu neobyčejnou pracovitost a bojový zápal pro všechno dobré, ušlechtilé a krásné, máme před sebou mimořádnou osobnost hluboce lidskou, citlivou, ale i neuhýbavou. My, kdo ho známe zblízka, víme, že by se rozdál samou ochotou.

Nejen celá psychologická obec a přátelé jubilanta, ale i četní pracovníci lékařských věd a věd společenských, umělecká obec, kulturní pracovníci, protifašističtí bojovníci, spolupracovníci na jeho pracovišti, četní jeho žáci, účastníci sjezdů, konferencí, kursů pro lékaře, středně zdravotničtí pracovníci a dlouhé řady pacientů, jimž se dostalo psychoterapeutické pomoci, přeji prof. Konečnému, který svým tvůrčím dílem přispěl významnou měrou k rozvoji teoretické i aplikované psychologie a spojoval vždy teorii s praxí, mnoho dalších tvůrčích úspěchů, dobrou pohodu a dobré zdraví především.

Vilém Chmelař